

Prach a krev

Bylo vedro k zešílení, když jsem sem poprvé přijela. Město, samo vyschlé na troud, z člověka vysálo sliny i pot. Z trávníků zbyly jen prerie zažloutlé trávy, šedivá země praskala suchem a protínaly ji chodníky z popelavého betonu. Stála jsem na náměstí svatého Jiří, na místě, které se později na mé soukromé mapě stane srdcem Bukurešti, a sledovala jsem další obratle Magherovy a Bălcescovy třídy, páteře města. Ničemu jsem nerozuměla. Řady oprýskaných domů připomínaly vymláčené a zlámané zuby v puse, s vytaženou zubní nití kabelů lesknoucích se na slunci, které ovíjely ulice jako pavučina nebo stužka. Domy vypadaly, jako by právě svlékaly kůži, a celé město působilo, jako by se zakuklovalo a vyloupávalo zároveň, pouze sem tam ze staré slupky vykukovaly nové uhlazené části.

Ty se mi ale moc nelíbí. Dávám přednost starým vrstvám, z nichž se Bukurešť skládá, a rumunské nespoutanosti, která odjakživa obchází systém. Toho léta roku 2009 mě autobusy jeden po druhém odvázejí na konec města, protože na zastávkách nejsou žádné informace ani jízdní řády. Poznávám tak předměstí, kde je všechno provizorní a opotřebené. Sedím na obrubníku a přemýšlím, jestli nějakým zázrakem pochopím ten chaos, ten celek bez ladu a skladu, který mě vyhazuje na okraj. Existují tu přece nějaká pravidla hry, já je však neznám. Cítím velikost města a jeho chátrající sílu podšitou šílenstvím.

Bukurešť je pro mě zahloubaná sama do sebe, instinktivní a nelogická. Je jako vroucí voda nebo vír, rozbouřená a kalná. Hlavními tepnami se valí proud aut, o několik kroků dále pospá-

vají v postranních uličkách staré vily s pustými zahradami, kde se ticho mění v kámen. Znaky tohoto města jsou: černá klubka elektrického vedení na sloupech připomínající opuštěná ptačí hnízda, atmosféra rozkopaných ulic a provizoria vedle banketů ve vitrínách obchodů, pronikavá vůně lip a rozdrčených hroznů. Elegantní architektura dávno zaslého světa. Drkotání kolébajících se tramvají, troubení vzteklých taxíků vteřinu před srážkou. Popěvky cikánských dětí a stařenek vlekoucích se kolem nespočetných květinářství, kde pracují matky těch dětí a dcery těch stařenek. Všude psi jako černé a šedivé ranečky, které zahodil nějaký spěchající chodec. Vnímám Bukurešť nějakou svou podvědomou součástí, ale chci víc, chci jí rozumět.

Takže se vracím. Dva roky se můj život skládal z návratů do Bukurešti. Nádraží Gara de Nord nebo letiště Otopeni. Občas radost při pohledu na to všechno, co mi připadá tak důvěrně známé, jako by to bylo moje, občas malátnost a občas pocit marnosti. Vlaky připomínající rakve, rozhrkané autobusy, lhostejná letadla. Slunce červené a kulaté jako střelná rána. Pustá rovná zem. Vzpomínka na hory. Vzduch ztuhlý mrazem. Taxíky uhánějící nočním městem, kterým se pod kola vrhají psi šílení zoufalstvím a vztekem. Jedu vždy stejnou trasou a vím, co po cestě uvidím: rozeseté supermarkety, rezavějící lavičky na zastávkách, starý domek s lavičkou. Lesk a bídu předměstí. Fontánu Miorița, tedy Jehničku, pojmenovanou na počest nejslavnější rumunské balady vychvalující pokorné přijetí smrti. Vítězný oblouk, symbol těžkých i hrdých třicátých let. Na Piața Victoriei taxík odbočuje na třídu Ștefan cel Mare a Bukurešť se stává nelítostným bludištěm, děsí zdegenerovanou architekturou z Ceaușescových fantasmagorií.

Potom taxík odbočí do jedné z postranních uliček u Piața Muncii a všechno zakrní. Dál už auto jet nemůže. Jdu jakousi uličkou, která není ani v mapách na Googlu, přestože se nachází v centru města. Kráčím po udusané zemi, po zbytcích chodníku, který při-

pomíná kostky rozházené na hliněné podlaze. Kolem jsou dřevěné ploty porostlé vinnou révou a na nich kočky. Vstupuju do malého domu, kde mám v podkroví svůj pokoj, celý obložený dřevem, kam se vždycky můžu vrátit, jak mi tvrdí majitel domu Cosmin, který už spoustu let studuje psychologii a nikdy nikam nepospíchá.

Při svých poutích do Bukurešti jsem vždycky neměla tolik štěstí jako s Cosminem, který hostil pod svou střechou tuláky, ztroskotance a životní umělce všeho druhu a ničemu se nediví. Když přijíždím poprvé, abych se tu uhnízдила, táhnu s sebou kufr plný oblečení, stohy poznámek s rumunskými slovíčky typu „rákosí“ a „šterbina“ a další věci pro navození zdání normalnosti. S tímto kufrem jsem se doplazila na ulici Transilvaniei ke zničené vile v barvě petechií, kde mám to potěšení měsíc a půl bydlet. Rumunsky blekotám, že mě těší, ale Patricia, která dům spravuje, přechází do angličtiny a v poněkud nervózním rozpoložení, jehož zdroj záhy poznám, mě vede na schodiště připomínající střevo, kam se můj kufr sotva vejde. Stoupám dokola po úzkých točitých schodech – a jsem tu.

Šestnáctimetrový pokoj z inzerátu se scvrknul na čtyři metry čtvereční. Je dlouhý jako postel a široký jako postel, skříňka a malý stůl. Pokoj nemá okno, sotva špehýrku, a všechny předměty kolem jsou staré a mrtvé nebo shnilé a rozbité.

Častuju Patricii slovy: „cože“, „jak to?“ a „to přece nejde“, ale Patricie si myslí, že všechno je v pořádku.

„Za ty peníze,“ oznamuje mi s distingovaným britským přízvukem, „určitě nenajdeš nic lepšího.“

Měsíc a půl v kobce jako z moldavského vězení mě přijde na tři sta euro.

„Ale,“ snaží se mě Patricie uklidnit, „můžeš používat koupelnu a kuchyni, ty jsou normální.“

Rozhlížím se po domě; je starý, plný kamrlíků a prázdný, jako by si je pronajímali sami zesnulí.

Zavírám za sebou zrezivělou branku a stojím uprostřed chodníku. Opravdu jsem tady, v Bukurešti. Jdu vpřed úzkými meandrujícími uličkami, nevím kam. Je konec října, ale teplota sahá ke třiceti stupňům a vinná réva na plotech a zdech ještě ani nezačala červenat.

Sedám si do hospody, objednávám si pivo Silva brună a posílám několik bezradných e-mailů. Hned se někdo ozve, že někdo další někoho zná, ten někdo rád pomůže a tak se dostanu do bytu ve čtvrti Drumul Taberei. Všechno se mi tu líbí, mám pohodlný pokoj plný knížek, řadu luxusních věcí jako lampu a zrcadlo, žije se tady dobře. Mám také spolubydlící: ona, Oana, prodává pečená kuřata, není moc velká a mluví vysokým hlasem, a on, Mihai, vychovatel s hustou kšticí, působí, jako by měl zpomalené reakce.

„Ona je nějaká spisovatelka,“ říká Oana sousedce ve dveřích. „Z Polska. Rumunsky vůbec nerozumí.“

„Vůbec?“ ptá se sousedka.

„Ne,“ odpovídá Oana, „vůbec.“

Potom na svém bílém povlečení najdu Oanin dlouhý černý vlas, který se táhne přes celou postel. Začínám si hledat nové místo a dostanu se na druhý konec Bukurešti, na Piața Muncii, kde si pronajmu pokoj u Tomka, v bytě v osmém patře. Když stojím u okna, vidím mohutné vily ze třicátých let, které ani trochu nezestárly, a šedivé zdi paneláků z konce osmdesátých let, které vypadají, že každou chvíli spadnou.

Ale moje poslední zastávka bude na druhé straně ulice, u Cosmina, kde se město prolíná s vesnicí a za špalíry činžáků se krčí domky a přístavby. Taková je celá Bukurešť. Na Piața Unirii to vztekle ryčí Asií, zatímco Calea Victoriei, to je Paříž a elegance uprostřed bláta. Stačí se pustit hlouběji do postranních ulic a objeví se vesnice: ženy tu chodí v šátcích, cikánské děti a psi se potulují po kostelním dvoře, slepice zobají v písku. Město se vydává předměstím napospas, hlavy věžáků se sklánějí dolů.

Nezůstalo tu nic, co by mohlo vyprávět o malé valašské osadě v době před šesti sty lety, která se později stala hlavním městem Rumunska. V 15. století tu prý sídlil sám Vlad Napichovač, ten slavný valašský panovník, jehož všichni podezřívají, že byl upír. On se přitom zkrátka jen rád díval, jak svět plane. Jak mnoho set lidí společně velmi pomalu umírá. Stačí je narazit na kůl. A pak postavit z těch kůlů les. Je možné stát se ďáblem s vlastním peklem.

Turci, kteří převzali vládu nad Moldavskem a Valašskem, v tom měli jasno: žádné hradby a pevnosti, Bukurešť se nemůže bránit. Město se tak rozrůstalo, jak chtěli jeho obyvatelé, nemělo začátku ani konce. Prostor netrpěl žádným omezením, každý mohl mít zahradu a v ní slepice a krávy. Těžko říct, jestli Bukurešť byla malým městem nebo velkou vesnicí.

Rumuni se na minulost neupínali. Bez lítosti bourali staré paláce, kostely, chalupy a zájezdní hostince. Na nekonečných valašských polích a v lesích nebyl kámen, takže se domy stavěly ze dřeva a dřevo se snadno ocitalo v plamenech. Bukurešť vyhořela každých pár desítek let a znovu vstávala z popela, pokaždé jiná.

Riziko a dočasnost jsou vryty do života tohoto města. Jednou za několik desetiletí zbaví zemětřesení zdejší prostor neduživých objektů a lidí, kteří mají smůlu. Ale prach a krev se dají smýt, špína se dá oškrábat a už je možné nanášet novou vrstvu, novou masku, převlékat se, přivlastňovat si a půjčovat si totožnost. V dávné Bukurešti se mísily rumunské, židovské, arménské a turecké vlivy. Od 17. století mohou valašská knížata vládnout pouze na krátkém provaze tureckých sultánů a později, když se pokusí vybojovat větší svobodu, převezmou vládu nad Moldavským a Valašským knížectvím poslušní fanarioti, sultánovi řečtí místodržitelé.

Když v 19. století ztrácí Turecko na důležitosti, odhodí Bukurešť turbany a dlouhé hábity a obléká se do krinolín a kabátků střižených podle pařížské módy. Koneckonců, prohlásí Rumu-

ni, jsme potomky císaře Trajána a římských legionářů, jsme latinským ostrovem ve slovanském moři. Rumuni by chtěli, aby si na ně vzpomněl jejich starý římský otec a pod křídla je vzala bezcitná matka Francie. Když se Moldavsko a Valašsko konečně sjednotí, rumunští bojaři se rozhlíží po vhodném vládcí. Němec bude ideální, usoudí a předloží Karlu Hohenzollernovi návrh, který se nedá odmítnout. V novém státě nazvaném Rumunsko zavádí Carol I. pruské pořádky a velká vesnice Bukurešť se mění na malou Paříž.

Pak vypukne první světová válka, která zanechá na mapě hrdé Velké Rumunsko – plné národnostních menšin, časovanou bombu. Pak začne druhá velká válka a Rumunsko se obratně vykrucuje – malá země v pasti, která se za každou cenu snaží uhrát cokoliv: nejprve vraždí po Hitlerově boku, pak ho zradí pro Sovětský svaz. Nakonec se komunistická Bukurešť skloní před Nicolaem Ceaușescem, ševcem z Oltenska. Pod bdělým dohledem „otce národa“ buduje nový rumunský člověk nové hlavní město, které se přidívá do betonového úboru komunistické Asie. Bukurešť mění svou podobu a mění se i celé Rumunsko.

Opouštím Cosminův dům, jdu úzkými uličkami přes kousek vsi a vstupuji do víru velkoměsta. Předě mnou se táhne Decebalova třída s vysokou zástavbou ve stylu orientálního baroka podle Ceaușescova gusta, kde poblikávají neony a kavárny a hospody se vyznačují levným luxusem dávaným na odiv. Někde uprostřed dřevěného obložení, tapiserií a šerp visících ze stropu pobývá obvykle majitel daného podniku s prokvetlými vousy a našedlou tváří, oblečený do popelavého tureckého svetru s černým vzorem. Nic není tak, jak by mělo, myslí si ten muž, a proto tu káva stojí dvacet lei a jídlo chutnající po papíru a vodních rostlinách si může dovolit jen pár obchodníků a mafiánů. Podniky nesou rumunské názvy a předstírají, že jsou hedvábnou tkání naroubovanou

z Las Vegas na zraněné tělo Bukurešti plné vředů a puchýřů. Tkáň předstírá hedvábí, protože Rumuni odjakživa milují luxus a jeho zdání. Všechno, co se chce líbit, je podle nepsané dohody *select a de lux*, ale lampiony, umělohmotné lustry a hliníkové přístroje prozrazují, že máme co do činění s atrapou bohatství, se svátečně oblečeným pozlátkem.

Na ulici se realita vrací do svých rozhrkaných kolejí. Vlečou se tu psi a u pekárny postávají unavení důchodci. Podél obrubníků se táhne nehybná šňůra žlutých taxíků pokrytých kožichem prachu. Každý den, když jdu do obchodu nebo na zastávku, mívám tentýž kříž rostoucí ze země. Vypadá, jako by byl stoletý, ale přitom ho postavili před čtyřicet lety, hned po revoluci. Někdo tu zahynul uprostřed ulice. Možná ho zastřelil voják. A možná obyčejný Rumun. Možná ho zabila zbloudilá střela nebo možná někdo pečlivě mířil na jeho srdce a teprve pak stisknul spoušť.

KOMUNISMUS. ZLATO A BLÁTO

Rumunská pohádka

A fost odată ca niciodată – tak začínají rumunské pohádky. Kdysi dávno bylo tak, jak nikdy nebylo.

Tak žila byla jedna země porostlá vyrudlou trávou, krvavými máky a unavenými slunečnicemi, jejichž zčernalé, sluncem sežehlé hlavy se už skláněly k zemi. Na pusté zemi se nejlépe měla bída. Stávalo se, že děti přicházely na svět příliš slabé, aby unesly tíhu života, a než se stačily nadechnout, odnesla si je smrt. Nikde se neumíralo tak lehce jako tam.

A přece – možná navzdory smrti nebo možná, aby ji potěšily – rodily drobné ženy každý rok, stejně jako stromy dávají ovoce. Jejich břicha se nadouvala rostoucím životem a získávala tvar melounů. Jejich ruce byly hrubé jako kůra a tvrdé jako kameny na polních cestách.

Lučnícímu tichu odpovídal halas vesnic, bití zvonů a bečení ovcí. V malých bílých domech bydleli lidé s tvářemi ztmavými od slunce. Před verandami ze zešedlého dřeva se kolébaly bílé štíhlé husy. Uprostřed hejna si hrály děti.

Mezi nimi se pohyboval chlapec, který se nijak nelišil od ostatních kluků. Možná byl trochu umíněnější. Trochu zamlklejší. Trochu neklidnější. Plival ze sebe slova, jako by měl v puse štěrk. Když chtěl říct celou větu, rychle se zaseknul a zmlknul. Naštěstí se ho nikdo na nic neptal a nikdo mu nevěnoval pozornost, protože chlapec měl ještě deset dalších sourozenců, víc než bylo ovcí v hospodářství. V chalupě o dvou místnostech spaly děti jedno vedle druhého na dřevěných lavicích vystlaných dekami. Otec byl

halasný člověk se sklony k výtržnostem. Život se mu vymknul z rukou, takže pil čím dál tím víc, aby to zvládal. Matka byla tichá a duchem nepřítomná, pracovala celé dny jako všechny ženy z vesnice.

Chlapci bylo deset let, když pochopil, že musí odejít. Ve škole mu to nešlo a koneckonců čísel ani písmen se člověk nenají. Vesnice, kde bydlel, byla od hlavního města vzdálená sto šedesát kilometrů. To je daleko, ale když člověk ví, že se nemá kam vrátit, tak prostě jde vpřed.

Město je rozlehlé jako tisíc vesnic, s velkými kostely a domy jako paláci, kam mohou vstoupit boháči a koupit si věci, které chlapec neuměl ani pojmenovat. V noci se Bukurešti rozlévá stříbrný svit lamp a pouze nejmenší uličky znají vesnickou tmou. Tam, kde stojí zakrslé zdobené domky s velkými zahradami, kde se pasou husy a prasata a ženy nosí vědra s vodou, tam je kousek světa, který chlapec zná. Ale Bukurešť se skládá ze stovek různých světů. Dokonce i do bytu jeho dospělé sestry, která ho vzala k sobě, vede schodiště s těžkými širokými schody a ohlazeným zábradlím. Chlapce vezmou do ševcovské dílny. Má se naučit, jak se šijí boty – boty na chlapská, unavená chodidla, na tvrdé, popraskané paty.

V Rumunsku se říká „kleje jako kočí“ a v Polsku „kleje jako švec“, jedno se s druhým nevylučuje. Starý švec soudil, že Rumunsko, tu chudou zem levných prodejných duší a zmalovaných kurv, může spasit pouze nová vláda. Občas o tom chlapci vyprávěl a ten mu mlčky naslouchal. V zemi vládl král. Švec neměl rád krále a ani chlapec ho neměl rád.

„Ach, co se ti to honí hlavou,“ vzdychala sestra. „No řekni, co z tebe vyroste?“

Jednou jí chlapec řekl:

„Budu rumunským Stalinem.“

Sestra se rozesmála.

„Zas ti švec vykládal hlouposti?“

Ale chlapec před ní stál klidný a zachmuřený.

Švec měl toho kluka rád. Líbilo se mu, že sotva tomu usmrkanci přestalo téct mléko po bradě, už je takový paličatý. Byl na něj spoleh, tak mu švec občas dával zásilky.

„Pamatuj si, že nejsi, nikdo tě nevidí. Budeš utíkat ze všech sil, co máš v těch tvých tyčkovitých nohách. Když tě chytí – nevíš, o co jde. Když si nebudeš dávat pozor, tak nás čapnou.“

Chlapec několikrát uniknul policii, ale byl příliš rozháraný, mrskal sebou jako ryba vyhozená na břeh. Sotva dovršil patnáct let, vykřikoval na ulici během stávky hesla o rychlém vítězství socialismu, tak ho zavřeli. Pak už to šlo samospádem: někde protestoval – za mříže; někam něco nesl – za mříže; rozdával komunistické brožury – za mříže.

„Ty smrade, budeš bruchet, až zčernáš,“ říkali dozorcí při zabouchávání dveří od cely.

Země vřela ve víru fašistických hesel: „Rumunsko Rumunům!“, „Velké Rumunsko!“, „Pryč s Židy!“ A mladík jezdil po zemi s brašnami plnými letáků. Rychle toho agitátora a povstalice dopadli. Když vypukla válka a do Bukurešti vskočil wehrmacht, chlapec hrál šachy se zlodějíčky. Král Carol II. odstupuje – darebáka bijí v těsné cele ve vězení Jilava. Rumunští vojáci krvácejí u Stalingradu, a on zase sedí. A pak velký převrat, fašistická vláda je svržena a Rumunsko se dostává do Stalinových rukou – a ten holobrádek, který věří jenom v socialismus, je propuštěn na svobodu.

A stoupá po žebříčku politické kariéry. Vždy v pozadí, věrný generálnímu tajemníkovi Gheorghiu-Dejovi, ničím nevyniká. Není ani vzdělaný, ani nijak pohotový. Průměrný a věrný. Ideální. Bude ho snadné ovládat, usoudí ti na samém vrcholu a po smrti Gheorghiu-Deje ho korunují na místo prvního tajemníka.

A tak se bosý chlapec ze Scornicești stane hlavou strany. V roce 1968 z výše palácového balkonu skanduje proslov namířený proti

Sovětskému svazu, největšímu nepříteli země. Rumuni, kteří byli vždy přiškrcení pod cizím jhem, dnes prohlašují, že jsou připraveni čelit každé hrozbě, i kdyby to měla být mocná cizí armáda. Rumunská hrdost je bezbřehá, stejně jako je bezbřehá láska k člověku, který stojí na balkoně, mává pěstí a ničeho se nebojí.

Jaký to mimořádný génius z obyčejné rumunské rodiny, rozplývají se noviny. V pracovních dnech vůdce země, ve volných chvílích také včelař a nimrod. A zde, na fotografii, mu u nohou leží medvěd, kterého zabil. Tady hraje volejbal, ve zručnostních hrách je poměrně nešikovný, ale po boku amerického prezidenta obratně zavádí světový pořádek. Noviny sdělují: vůdce baví vybranou společnost anglické královny a Mickey Mouse. V bratrské Severní Koreji poslouchá písně na počest své země, rajske trylky vycházející z hrdla vybělené zpěvačky. Na úřadech visí portréty: vůdce objímá dítě pod ostražitým dohledem starověkých vládců Trajána a Decebala. Zástupy literátů si lámou hlavy, jak popsat jeho zásluhy o svět, jeho génia. Možná „pozemský Bůh“ by bylo výstižné? „Génius všech dob“? Ach, najít tak odpovídající výraz.

Ale velký vůdce je stále tím malým chlapcem ze Scornicești, který se učil ševcem. Dobře ví, jaká je vesnice, a proto ji plánuje zlikvidovat. On, který nosíval vodu ze studně, se rozhodl přestěhovat sedláky do paneláků. Místo vesnic mají být města. Místo malých domků – paneláky. Chlapec, který už dávno vyrostl, ale pořád koktá a nervózně polyká vzduch, rukama mává, jako by chtěl odletět, stojí nad mapou hlavního města a ukazuje: „Tuhle čtvrtě zbourat. Tyhle kostely přesunout. Kopec srovnat, zem převzít.“ On, který bydlíval poblíž řeky, posunuje koryto řeky Dambovice a přemění ji v kanál s betonovým dnem.

Shromáždění dvořané pokývují hlavami. Velký stavitel a konstruktér! Vizionář. Naděje země. Jitřenka. Buldozery rovnají se zemi celé části města, staré vily, rozlehlé zahrady a vinice, všechno, co připomíná vesnici. Aby nedráždili lidi, kostely se bouraly v noci.

Když chce prezident projet městem, ulice se uzavírají. Jeho obří statek tvoří milion a půl mravenců, ale velké mraveniště se začíná rozpadat, útlé zdi se sesouvají, černé tečky znehybní. Vůdce ví, proč – to cizí mocnosti destabilizují situaci v zemi. Ty nepřátelské údery se dají odrazit: zbavit se závislosti na ostatních, jeho hospodářství nebude zadlužené a na nikom závislé. Lid utahuje opasky, zatíná zuby i pěsti, aby splatil zahraniční dluhy.

Rumunsko je jako růžový dort, na němž postupně zhasínají všechny svíčky, a špinavý vosk nechává skvrny na plevě. Lid v temnotách osvítl pouze „jitřenka budoucnosti“. Ve městech jsou zastavovány dodávky elektrického proudu. Nedá se nikam jet, protože není benzin a hranice jsou zavřené. Jak uživit děti – ty chtěné i ty, které se narodily, protože vůdce zakázal antikoncepci a potraty –, když v regálech obchodů jsou krevety z Vietnamu, ale není tam chléb a mléko? Co říct dětem, když se ptají, co dnes bude k obědu, jakou pohádku jim vyprávět?

Vyprávěl někdo někdy chlapci z oltenské vesničky pohádku? O králi, který žil dlouho a šťastně, dokud ho nezabily vlastní děti?